

ORE OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Marta Kotarba-Kańczugowska
Praca metodą projektu

Marta Kotarba-Kańczugowska

doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Małego Dziecka w Instytucie Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie), edukator. Interesuje się szkolnictwem alternatywnym, innowacjami pedagogicznymi oraz metodyką wczesnego nauczania języka angielskiego, ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania kompetencji różnojęzycznej u dzieci.

Wstęp

Praca dydaktyczna jest niezwykle złożonym zjawiskiem. Najogólniej można powiedzieć, że „podstawowym celem kształcenia jest ukształtowanie człowieka zdolnego do **robienia rzeczy nowych**, a nie tylko powtarzającego to, co robiły już poprzednie pokolenia – człowieka **twórczego, wynalazczego i odkrywczego**. Następnym celem jest ukształtowanie zmysłów, które będą sprawdzały, a nie tylko akceptowały to, co się im zaoferuje”¹. Ta złożona perspektywa zmusza do tego, aby projektując, organizując i prowadząc proces kształcenia, oferować uczniom metody pracy pozwalające na integrowanie podstawowych dziedzin kształcenia: poznawczej, psychomotorycznej oraz emocjonalno-motywacyjnej. W edukacji istotne jest dbanie o równomierny rozwój wiedzy oraz umiejętności uczniów, a także kształtowanie właściwych postaw. W artykule tym chciałabym zwrócić uwagę na korzyści edukacyjne wynikające z zastosowania metody projektu.

Metoda projektu – krótki rys historyczny

Metodę projektu zaczęto wdrażać w Stanach Zjednoczonych w pierwszej połowie XX wieku w związku z powszechnie narastającą krytyką szkoły tradycyjnej, która funkcjonowała według zaleceń Jana Fryderyka Herbarta. Historia jej przebudowy jest długa – poczynając np. od szkoły pracy Johna Deweya, przez metodę projektu Williama H. Kilpatricka czy metodę ośrodków zainteresowań Owidiusza Decroly’ego, a kończąc na systemie „mi-temps”, którego pomysłodawcą był Max Fourestier.

Za twórcę metody projektu uważa się wspomnianego W.H. Kilpatricka, który przedstawił jej założenia w pracy zatytułowanej *The Project Method* (1918). Badacz nie traktował metody projektu jako jednej z wielu metod kształcenia, a nadawał jej rangę

---

¹ Por. Piaget J., (1977), *Dokąd zmierza edukacja*, Warszawa.

naczelnej **zasady dydaktycznej**. Jej głównym założeniem była według niego samodzielna praca uczniów. Kilpatrick twierdził, że dziecko nie może być tylko biernym wykonawcą zadań, które zostały zaplanowane przez nauczyciela. Aby proces kształcenia był efektywny, uczniowie powinni mieć stworzone warunki do samodzielnego zdobywania wiedzy oraz sprawdzać swoje umiejętności w konkretnych sytuacjach życiowych. Podstawą działań podejmowanych przez uczniów były ich zainteresowania – zgodnie z twierdzeniem, że nie powinno się nikogo zmuszać do podejmowania niechcianych aktywności.

W okresie międzywojennym liczni pedagodzy dążyli do zmiany tradycyjnego systemu kształcenia. Pojawiały się coraz silniejsze głosy krytyki wobec schematyzmu oraz bierności uczniów w szkołach. Formułując najogólniej istotę tej krytyki, można powiedzieć, że dotyczyła ona niezgodności między realizowanym przez szkołę programem dydaktyczno-wychowawczym a faktycznymi potrzebami uczniów i społeczeństwa. Jako fakt wielce niekorzystny podkreślano, że szkoła nie wyposaża dzieci w określone kompetencje, dzięki którym mogłyby one sprawnie funkcjonować we współczesnym świecie. Krytyce poddawano ponadto cele kształcenia, programy i metody tego procesu, a także środki oraz organizację nauki szkolnej, gdyż uznano je za niesprzyjające pobudzaniu i rozwijaniu aktywności poznawczej uczniów.

Jedną z osób, które krytkowały tradycyjny system nauczania, była Helen Parkhurst². Uważała, że tradycyjna jednostka lekcyjna nie odpowiada żadnym zasadom pedagogiki naukowej oraz przeczy efektywnej organizacji pracy. Po pierwsze, klasy są zbyt liczne, a grupowanie uczniów według kryterium wieku utrudnia realizację programu, gdyż **to, że urodzili się oni w tym samym roku kalendarzowym nie gwarantuje, że mają ten sam poziom rozwoju umysłowego**. Po drugie, podczas krótkiego czasu nauczyciel i uczniowie mają zbyt dużo zadań do wykonania, co musi zakończyć się niepowodzeniem dydaktycznym. Do zadań, które należy zrealizować podczas jednej jednostki lekcyjnej, należą przecież zarówno zadania z zakresu nauczania, wychowania, organizowania pracy, kontroli jej przebiegu, jak i ewaluowania i podawania informacji zwrotnej itd. Nic dziwnego, że w szkole króluje **brak samodzielności oraz nieuwzględnianie indywidualności uczniów**. Nauczyciel nadmiernie koncentruje się na dyscyplinowaniu dzieci, gdyż boi się utraty kontroli i tego, że może nie zdążyć z realizacją materiału. Co więcej, uczniowie są niejako zmuszeni „przełączać się” z lekcji na lekcję, co powoduje, że ciągle od nowa przystosowują

---

² Por. Parkhurst H., (1922), *Education on the Dalton Plan*, Londyn.

się do omawianych treści, a na wyższych etapach nauczania – również do nauczyciela, który także za każdym razem musi przystosowywać się do nowej grupy uczniów.

Parkhurst zaproponowała więc własne rozwiązanie, a mianowicie tzw. **daltoński plan laboratoryjny**. Opracowana przez nią metoda kształcenia polegała na organizacji indywidualnego nauczania, które nie opierało się na systemie klasowo-lekcyjnym. Przy realizacji planu daltońskiego uwzględniła trzy zasady: wolności, współpracy oraz realizacji zadań. Uczniowie samodzielnie opracowywali dany materiał nauczania we własnym tempie, ale pod kontrolą nauczyciela. Zamiast jednej jednostki lekcyjnej Parkhurst wprowadziła tzw. przydział. Jest to miesięczny program mający charakter obszernej instrukcji, w której wykazuje się co uczniowie mają opracować, w jaki sposób i z jakich źródeł mogą przy tym korzystać. Całoroczny plan pracy został podzielony właśnie na takie miesięczne przydziały. Miały one charakter maksymalny, średni i minimalny, zgodnie z możliwościami poszczególnych uczniów. Uczniowie mogli swobodnie wybierać rodzaj zajęć, indywidualnie dostosowywać czas pracy, mogli korzystać z pracowni przedmiotowych oraz konsultować się z nauczycielem. Raz w tygodniu realizowane były zajęcia z całym zespołem klasowym i wówczas odbywało się sprawdzanie wyników pracy nad indywidualnymi zdaniami.

Kolejnym przeciwnikiem szkoły tradycyjnej, o którym warto wspomnieć, analizując metodę projektu, był Peter Petersen, twórca tzw. **planu jenajskiego**³. Podobnie jak Parkhurst był on zdecydowanym wrogiem systemu klasowego-lekcyjnego oraz grupowania dzieci według kryterium wieku. Jego zdaniem taka organizacja pracy jest nienaturalna i sztuczna, gdyż w rodzinie nikt nie wychowuje się w grupach jednolatków. Szkoła proponowana przez Petersena miała **charakter wspólnotowy, a organizacja pracy wzorowana była na rodzinie**. Do wspólnoty należeli nauczyciele, rodzice oraz uczniowie z trzech roczników. W planie jenajskim każde dziecko, które porzuciło naukę w szkole, zostawało powierzone dwóm opiekunom wybranym spośród dzieci ze starszych roczników. Edukacja odbywała się bez podziału na klasy i przedmioty oraz bez sztywnego programu nauczania. Uczniowie opracowywali kolejne tematy wybierane przez grupę. Rolą nauczyciela było tak wpływać na wybór tematów, aby oficjalny program dla szkół podstawowych został zrealizowany w ciągu trzech lat nauki. Nie musiał on być jednak wypełniany w określonym porządku.

---

³ Por. Mirski J., (1932), *Plan jenajski jako szkoła wspólnoty*, Warszawa.

W okresie powojennym ideę szkoły tradycyjnej po raz pierwszy zakwestionował Jean Piaget, gdy w książce *Dokąd zmierza edukacja?* (1948, polskie tłumaczenie – 1977) poruszył problem respektowania przez systemy szkolne podstawowych praw ludzkich zawartych w Deklaracji Praw Człowieka. Kolejna silna fala krytyki współczesnych systemów szkolnych pojawiła się w latach 1967–1971, po konferencji międzynarodowej w Williamsburgu (USA), która odbyła się w październiku w 1967 roku. Ukazała się wówczas praca Philipa H. Coombsa *The World Crisis in Education. A System Analysis* (1968), w której autor skupił się na niemożności zaspokojenia potrzeb edukacyjnych przez szkołę tradycyjną i stwierdził, że szkoła ta nie nadąża za wymogami życia współczesnego. Praca metodą projektu stała się wówczas drogą realizacji szkoły alternatywnej, w której zrezygnowano z systemu klasowo-lekcyjnego oraz sztywnych programów nauczania, i tym samym zaczęto akcentować aktywności integrujące różne treści kształcenia oraz swobodną działalność ucznia, która wynika z jego zainteresowań.

Problem podniesienia jakości pracy szkoły i adaptacji systemów oświatowych do współczesnych wymagań nadal nie stracił na aktualności i rozpatrywany jest dziś w większości raportów międzynarodowych⁴. Ich autorzy stwierdzają, że aby umożliwić uczniom aktywny udział w procesie kształcenia, a tym samym wdrażać ich do praktycznego wykorzystania wiedzy oraz nabytych sprawności i umiejętności, należy stosować odpowiednie metody nauczania. W większości raportów edukacyjnych podkreśla się fakt, że szkoła powinna przede wszystkim sprzyjać aktywności poznawczej uczniów, a tym samym pobudzać do samokształcenia⁵. Nie sprzyjają temu metody werbalne bazujące na podawaniu gotowych treści do przyswojenia i późniejszego odtworzenia (nauczanie podające). Autorzy raportów kładą główny nacisk na metody poszukujące, heurystyczne, dzięki którym uczeń odkrywa wiedzę, a nie otrzymuje ją niejako z góry. Ważne miejsce wśród wykorzystywanych metod powinno zajmować także praktyczne działanie (metody praktyczne), które przybliża ucznia do prawdziwego życia. Proces kształcenia powinien przebiegać zgodnie z Piagetowską koncepcją **asymilacji, akomodacji i interioryzacji**. Podstawę takiego nauczania stanowi założenie, że wiedza jest konstruowana przez jednostkę i dlatego uczeń powinien mieć

---

⁴ Por. m.in. raport E. Faure'a *Uczyć się, aby być*, (1975); raport Klubu Rzymskiego *Uczyć się – bez granic. Jak zewrzeć „lukę ludzką”?* (1982); raport UNESCO pod red. J. Delorsa *Edukacja: jest w niej ukryty skarb* (1998); raport Komisji Europejskiej *Nauczanie i uczenie się – na drodze do uczącego się społeczeństwa* (1997); a także raport F. Mayora *Przyszłość świata* (2001).

⁵ Szerzej pisałam o tym w książce *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych*, (2009), Warszawa.

kontakt z autentycznymi rzeczami, zjawiskami i problemami, a nie jedynie z substytutami rzeczywistości. Dziecko, mając dostęp do różnych obiektów, będzie podejmować fizyczne lub umysłowe działania, których rezultatem będzie asymilacja i akomodacja. Natomiast w raporcie *Edukacja: jest w niej ukryty skarb* (1998) stwierdzono, że stosowane w szkole metody powinny rozbudzać ciekawość dziecka oraz rozwijać jego zmysł krytyczny. W raporcie *Uczyć się, aby być* (1975) wielokrotnie podkreślono zaś, że w szkole przyszłości powinny dominować tzw. metody generatywne.

Kolejne zalecenie eksponowane w raportach dotyczy sposobu realizowania materiału. Praca nauczyciela już dawno przestała polegać jedynie na przekazywaniu określonych informacji oraz wiadomości. W raportach zaleca się podawanie materiału w formie problemowej oraz ukazywanie go w szerszym kontekście. Raport Federico Mayora *Przyszłość świata* (2001) wiele miejsca poświęca roli indywidualnych programów, z którymi związane jest szerokie spektrum proponowanych działań, do których zalicza się:

- początkową pomoc uczniom w doborze i wykorzystywaniu technik uczenia się,
- stworzenie każdemu uczącemu się możliwości wyboru preferowanych przez siebie przedmiotów oraz pracy w indywidualnie dobranym tempie,
- zapewnienie uczniom słabszym możliwości korzystania z indywidualnych programów wyrównawczych,
- zapewnienie warunków do indywidualnej konsultacji z nauczycielem.

Tym samym nie dziwi fakt, że dużą popularnością, szczególnie w raporcie *Edukacja: jest w niej ukryty skarb* (1998), cieszy się metoda projektu. Jest to metoda interdyscyplinarna, która zakłada u uczących się znaczną samodzielność oraz odpowiedzialność. Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo. Uczniowie podczas pracy nad swoimi projektami powinni mieć zapewniony swobodny dostęp do różnych przedmiotów oraz pomoc dyżurującego nauczyciela. Ponadto metoda projektu stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania własnym procesem uczenia się. Nauczyciele korzystający z tej metody mogą z łatwością indywidualizować techniki pracy tak, aby różnicować wymagania. Metoda projektu pomaga także tworzyć zintegrowany zespół klasowy, w którym uczniowie – poprzez pracę w grupie – uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także zdobywają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania swojej pracy, a także do dokonywania samooceny. Podczas projektu praca odbywa się w indywidualnie

ustalonym czasie i tempie. Metoda taka, w ocenie autorów raportów, umożliwia doświadczenie solidarności oraz radości ze wspólnego wysiłku⁶, a także poczucie identyfikacji z zadaniem, które pozwala przezwyciężyć konflikty między jednostkami. Szczególnie zalecane są projekty integrujące wiedzę z wielu przedmiotów, a także projekty wielokulturowe, realizowane w grupach mieszanych pod względem narodowości – na przykład podczas programów w ramach wymiany studentów⁷. Ważną rolę odgrywa również współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz z rodzinami uczniów.

Charakterystyka pracy metodą projektu

Metoda nauczania to wypróbowane, systematycznie i świadomie stosowane układy czynności nauczyciela i uczniów, które mają doprowadzić do zamierzonego efektu⁸. Metoda nauczania odpowiada na pytanie „jak nauczać?”. Metoda projektu traktowana jest obecnie jako jedna z wielu metod nauczania, które bazują na aktywności własnej uczących się. Pojęcie „projekt” odnosi się do całokształtu działań podejmowanych przez uczniów na podstawie ustalonych wcześniej założeń. Projekt zrywa z podziałem na treści przedmiotowe, wykorzystuje naturalną ciekawość dziecka, pozwala stosować różne strategie rozwiązania problemów. Według Johna A. Stevensona⁹, aby postępowanie metodyczne można było nazwać projektem, muszą współwystępować cztery podstawowe cechy:

- Nabywanie wiedzy powinno zachodzić głównie dzięki samodzielnemu rozumowaniu i rozwiązywaniu problemów, a nie za pomocą pamięciowego przyswajania wiedzy.
- Aktywność uczniowska ma na celu nie tylko gromadzenie wiedzy czy doświadczeń, lecz także zmianę nastawienia ucznia do uczenia się.
- Uczniowie pracują nad zagadnieniami, które ich interesują i wynikają z ich naturalnych potrzeb.
- Wprowadzanie rozważań teoretycznych następuje w miarę potrzeb i zawsze wynika z realizowanych działań praktycznych.

---

⁶ Delors J., (red., 1998), *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Raport Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku UNESCO, s. 95.

⁷ *Biała Księga Komisji Europejskiej. Nauczanie i uczenie się – na drodze do uczącego się społeczeństwa* (1997), s. 65.

⁸ Kupisiewicz Cz., (2005), *Podstawy dydaktyki*. Warszawa, s. 83.

⁹ Por. Stevenson J.A., (1930), *Metoda projektu w nauczaniu*. Lwów.

Ze względu na realizatorów projektu możemy podzielić je na **indywidualne oraz grupowe**. Natomiast ze względu na przedmiot pracy – na **badawcze**, które polegają na gromadzeniu informacji o pewnym wycinku rzeczywistości; **medialno-artystyczne**, bazujące na tworzeniu np. tekstów literackich, filmów czy zdjęć; **społeczno-obywatelskie**, opierające się na działaniach w środowisku lokalnym.

Aby efektywnie pracować metodą projektu, należy przestrzegać określonych faz pracy¹⁰, do których należą:

1. zainicjowanie projektu,
2. spisanie kontraktu,
3. wybór tematu,
4. podział na grupy,
5. sformułowanie ogólnych oraz szczegółowych celów projektu,
6. przygotowanie harmonogramu pracy, podział zadań,
7. dobór literatury i poszukiwanie źródeł wiedzy,
8. realizacja projektu,
9. prezentacja wyników projektu,
10. ewaluacja.

---

¹⁰ Publikacje na wiele sposobów definiują poszczególne fazy. Tu omawiam je w moim ujęciu, ale zainteresowanych odsyłam do wielu prac poświęconych metodzie projektu: Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., (2000), *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*, Kielce; Chałas K., (2000), *Metoda projektu i jej egzemplifikacja w praktyce*, Warszawa; Grondas M., (1999), *Projekt jako narzędzie integracji międzyprzedmiotowej*, [w:] *Program „Nowa Szkoła”. Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych. Integracja międzyprzedmiotowa*, Warszawa; Helm J.H., Katz LG., (2003), *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*. Warszawa; Królikowski J., (2000), *Projekt edukacyjny*. Warszawa; Mikina A., Zając B., (2001), *Jak wdrażać metodę projektu?* Kraków;; Szymański M.S., (2000), *O metodzie projektu*. Warszawa; Wyszyńska K., (2011), *Czym jest metoda projektu?*, [w:] „*Życie Szkoły*”, nr 9 s. 549–552.

Tabela 1. Fazy projektu oraz poszczególne działania nauczyciela i uczniów

Faza	Działania nauczyciela	Działania uczniów
1. Zainicjowanie projektu	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie uczniów do pracy metodą projektu • zapoznanie z metodą • wzbudzenie zainteresowania • opracowanie instrukcji¹¹ realizacji projektu • omówienie możliwych sposobów realizacji projektu • zaprezentowanie kryteriów oceny itp. 	<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie się z istniejącymi przykładami projektu • oglądanie wzorcowych gotowych projektów • poszerzenie wiedzy na temat pracy metodą projektu
2. Spisanie kontraktu	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie kontraktu¹² • zapoznanie uczniów z zasadami pracy metodą projektu – ze szczególnym zwróceniem uwagi na odpowiedzialność uczniów za proces kształcenia • omówienie zasad pracy w grupie • ustalenie zasad pracy pomiędzy nauczycielem a uczniami 	<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie się z kontraktem • dyskusja nad zapisami • wyrażenie zgody na zapisy w kontrakcie • podpisanie kontraktu
3. Wybór tematu	<ul style="list-style-type: none"> • pomoc w wyborze tematu • wskazanie zakresu tematycznego • opisanie sytuacji problemowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wstępne studiowanie informacji • określenie zakresu tematycznego • formułowanie

¹¹ **Instrukcję** przygotowuje nauczyciel. Powinna ona zawierać wszelkie informacje formalno-organizacyjne, takie jak: ogólna tematyka projektu i cele jego realizacji; przykładowe zadania do realizacji; sugerowane źródła, w których uczniowie mogą poszukiwać informacji; terminy realizacji poszczególnych etapów i całego przedsięwzięcia oraz terminy konsultacji; przykładowe sposoby i czas prezentacji wyników projektu; wskazówki do opracowania raportu końcowego oraz kryteria oceny projektu.

¹² **Kontrakt** może być przygotowany przez nauczyciela albo wspólnie przez nauczyciela oraz uczniów. Najlepiej, gdy sporządzony jest w formie pisemnej i określa: terminy poszczególnych etapów pracy nad projektem oraz termin zakończenia projektu, kary za niedotrzymywanie terminów, sposób komunikowania się z nauczycielem prowadzącym projekt oraz innymi nauczycielami (w przypadku projektu interdyscyplinarnego) zasady współpracy w grupach uczniowskich, terminy korzystania z potrzebnej bazy szkolnej – laboratoriów, pracowni (np. komputerowych), datę zawarcia kontraktu oraz podpisy nauczyciela i uczniów.

	<ul style="list-style-type: none"> wzbudzenie zainteresowania w uczniach 	<p>problemów badawczych</p>
<p>4. Podział na grupy</p>	<ul style="list-style-type: none"> pomoc w doborze uczestników do grup projektowych <p>Uwaga: warto tak zorganizować pracę grupową, żeby ostateczny rezultat zależał od efektów pracy każdego z uczniów</p>	<ul style="list-style-type: none"> organizowanie grup projektowych wstępny podział zadań
<p>5. Określenie ogólnych i szczegółowych celów projektu</p>	<ul style="list-style-type: none"> pomoc w określeniu celów ogólnych i szczegółowych zwrócenie uwagi na kluczowe elementy projektu nadanie celom formy operacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> podział materiału na jednostki zadaniowe operacjonalizacja ogólnych celów kształcenia – wyrażenie celów w precyzyjny sposób, aby stanowiły opis planowanych działań
<p>6. Przygotowanie harmonogramu pracy, podział zadań</p>	<ul style="list-style-type: none"> ustalenie terminów konsultacji pomoc w podziale zadań 	<ul style="list-style-type: none"> opracowanie harmonogramu¹³ pracy określenie poszczególnych zadań i zaplanowanie terminu ich realizacji przygotowanie wstępnego opisu projektu: temat, cele, zadania wskazanie osób odpowiedzialnych za poszczególne zadania
<p>7. Dobór literatury i poszukiwanie źródeł wiedzy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> pomoc w dostępie do literatury oraz innych materiałów czy źródeł informacji pomoc w prawidłowym korzystaniu z różnych materiałów (instrukcja korzystania z encyklopedii, słowników, klasyfikacji itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> poszukiwanie informacji studiowanie danych dobór literatury oraz innych źródeł wiedzy

¹³ **Harmonogram** opracowują uczniowie. Powinien on być szczegółowym planem działania i zawierać: wykaz celów do osiągnięcia, listę osób zaangażowanych w realizację projektu, szczegółowy opis i terminarz realizowanych etapów działania wraz ze wskazaniem osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych czynności lub zadań.

<p>8. Realizacja projektu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • doradztwo • zapewnienie możliwości konsultacji eksperckich (opcjonalnie) • konsultowanie realizacji projektu • obserwacja pracy poszczególnych grup oraz każdego ucznia indywidualnie • pośrednie kierowanie realizacją projektu w sytuacji, gdy uczniowie zgłaszają trudności wskazanie możliwych form prezentacji wyników projektu¹⁴ 	<ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie poszczególnych problemów badawczych • analiza materiału • konfrontowanie różnych punktów widzenia • dyskusje w grupie • opracowanie wyników projektu • przygotowanie raportu/ sprawozdania z realizacji projektu • przygotowanie planu prezentacji wyników projektu
<p>9. Prezentacja wyników projektu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • słuchanie zadawanie pytań • zapoznanie się z raportem/ sprawozdaniem z realizacji projektu 	<ul style="list-style-type: none"> • każdy uczestnik danej grupy indywidualnie prezentuje wyniki poszczególnych części projektu • dyskusje w grupie
<p>10. Ewaluacja projektu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie indywidualnej ewaluacji pracy każdego uczestnika grupy ze szczególnym zwróceniem uwagi na jego zaangażowanie, wysiłek, cały proces rozwiązywania problemy • dokonanie oceny pracy grupy jako całości według wcześniej przyjętych kryteriów¹⁵ • wskazanie możliwości dalszej 	<ul style="list-style-type: none"> • dokonanie samooceny • dyskusja nad wkładem każdego uczestnika grupy w pracę • ocena pracy grupy jako całości

¹⁴ **Przykłady form prezentowania efektów końcowych projektu:** album ze zdjęciami, szkicami, mapkami, relacjami dotyczącymi projektu, debata, dyskusja z wykorzystaniem przygotowanych materiałów, film, nagranie dźwiękowe, piknik naukowy, konferencja naukowa: wykłady i prezentacje prowadzone przez uczniów, książka, broszura, ulotka, gazetka, plakat, collage czy inna forma plastyczna, portfolio z dokumentacją projektową, prezentacja multimedialna, przedstawienie teatralne, inscenizacja, model, makieta, wystawa, festiwal.

¹⁵ **Przykładowe kryteria oceny projektu:** stopień samodzielności w wyborze tematu, dobór różnorodnych źródeł informacji, terminowość pracy – terminowe przygotowanie harmonogramu pracy, stawianie się na konsultacje, terminowe oddanie raportu końcowego, uzasadnienie doboru literatury oraz innych źródeł wiedzy, posługiwanie się fachową terminologią zarówno podczas prezentacji, jaki i w raporcie, organizacja i zaplanowanie prezentacji, sposób prezentacji, komunikatywność wystąpienia, stopień analizy i syntezy zdobytych informacji, zaprezentowanych w raporcie końcowym, zwięzłość i konkretność ustaleń, sposób przygotowania prezentacji i raportu końcowego, estetyka.

	pracy <ul style="list-style-type: none"> • korekta uchybień • docenienie kreatywności członków grupy	
--	---	--

Źródło: opracowanie własne (M.K.K.)

Zakończenie

Według raportu *Edukacja: jest w niej ukryty skarb* edukację należy oprzeć na czterech filarach, które mają stanowić podstawę nowych zakresów edukacji powszechnej, pozaszkolnej i edukacji dorosłych, a także nowego systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Te filary¹⁶ to:

- **uczyć się, aby być** – aspekt indywidualny; uczenie się powinno umożliwiać pełny rozwój osobowości i zwiększać zdolność do autonomii, osądu i osobistej odpowiedzialności;
- **uczyć się, aby wiedzieć** – aspekt poznawczy; należy łączyć wiedzę ogólną z możliwością zgłębiania niewielkiej, wybranej liczby przedmiotów, warto uczyć uczniów, jak uczyć się samodzielnie, by mogli korzystać z możliwości, jakie stwarza edukacja przez całe życie;
- **uczyć się, aby działać** – aspekt praktyczny; uczyć się nie tylko po to, aby zdobyć określone kwalifikacje, lecz także – co więcej – kompetencje, które pozwolą stawić czoło różnym sytuacjom życiowym oraz pracować w zespole;
- **uczyć się, aby żyć wspólnie** – aspekt społeczny; przez edukację dążyć do zrozumienia innego (obcego) i dostrzegania współzależności, wzajemnego zrozumienia i pokoju.

Prawidłowe wykorzystywanie w praktyce edukacyjnej metody projektu umożliwia realizację wszystkich czterech zakresów kształcenia. Dzięki niej możemy dbać o rozwój osobowości ucznia, wdrażać ich do współpracy, stymulować samodzielne myślenie oraz działanie, a także organizować nauczanie z uwzględnieniem aspektów społecznych. Metoda projektu przełamuje harmonogramową strukturę programów nauczania, która wtłacza wszystkich uczniów na jeden poziom wiedzy. Praca metodą projektu jest idealnym sposobem na indywidualizowane nauczanie, co zapewnia większy wzrost tempa pracy uczniów oraz z reguły **wyższe wyniki dydaktyczne w zakresie przyrostu, operatywności i trwałości**

¹⁶ J. Delors, (red., 1998), *op. cit.*, s. 100–102.

wiedzy. Podstawą zindywidualizowanego nauczania jest wielostronna aktywność samych uczniów, może ono polegać na: prowadzeniu lekcji na kilku poziomach nauczania, różnicowaniu prac domowych, indywidualnie dobranych działaniach wspomagających nieharmonijny rozwój dziecka. Metoda projektu pozwala nam na wykorzystanie wszystkich tych sposobów jednocześnie.

Niestety, praca metodą projektu jest czasochłonna i wymaga reorganizacji stylu pracy ze strony nauczyciela oraz uczniów. Niekiedy mała dyscyplina nauczania i przeniesienie odpowiedzialności za własny proces kształcenia na uczniów może powodować rozprężenie w grupie i wywoływać brak przyrostu wiedzy oraz umiejętności (brak postępów dydaktycznych). Bywa też tak, że uczniowie, realizując projekt, nadmiernie skupiają się na zadaniach praktycznych i tym samym brakuje im podstaw teoretycznych. Ogromnie ważna jest więc twórcza postawa nauczyciela, który powinien być partnerem współdziałającym z dziećmi. Jego rola polega na animowaniu pracy uczniów oraz na zachęcaniu ich do podejmowania działań. Ponadto nauczyciel powinien potrafić określić i ujawnić zainteresowania oraz poglądy ucznia. Jego główna rola polega zatem na stymulowaniu rozwoju ucznia. W sytuacjach, gdy dziecko nie ma pomysłów czy powoli nabiera wiary we własne siły, nauczyciel pełni rolę doradcy i inspiratora w myśl zasady dyskretnej pomocy. Życzliwa postawa nauczyciela ma stwarzać klimat wzajemnego zaufania oraz bezpiecznych sytuacji ćwiczeniowych, a także sprzyjać nawiązywaniu naturalnego dialogu między dzieckiem i nauczycielem.

Literatura cytowana:

- *Biała Księga Komisji Europejskiej. Nauczanie i uczenie się – na drodze do uczącego się społeczeństwa*, (2007), Warszawa.
- Botkin J.W. i in., (1982), *Uczyć się – bez granic. Jak zewrzeć „lukę ludzką”?* Raport Klubu Rzymskiego, Warszawa.
- Coombs Ph.H., (1968), *The World Crisis in Education. A System Analysis*. Londyn.
- Delors J., (red., 1998), *Edukacja jest w niej ukryty skarb*. Raport Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku UNESCO, Warszawa.
- Faure E., (1975), *Uczyć się, aby być*, Warszawa.

- Kotarba-Kańczugowska M., (2009), *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych*, Warszawa.
- Kupisiewicz Cz., (2005), *Podstawy dydaktyki*, Warszawa.
- Mayor F., (2001), *Przyszłość świata*, Warszawa.
- Okoń W., (1997), *10 szkół alternatywnych*, Warszawa.
- Piaget J., (1997), *Dokąd zmierza edukacja*, Warszawa.
- Stevenson J.A., (1930), *Metoda projektu w nauczaniu*. Lwów.